

Posudek na disertační práci Markéty Jindřichové

Název disertační práce:

Cesta za narativ a zase zpátky. Strategie a taktiky filmových adaptací

Posudek vypracoval:

doc. PhDr. Marie Mravcová, CSc. – vedoucí práce a školitelka

Předem bych chtěla prohlásit, že předkládaná práce vznikala s maximální mírou samostatnosti a přestože připomíná a rekapituluje - stručně, ale i zasvěceně - mnohé minulé i nedávné teoretické koncepty a modely (spolu s terminologií), přináší také, a především, vlastní korekce, myšlenky a podněty.

Kromě poukazu na neuralgičnost, která poznamenává po léta (odedávna) uvažování o adaptačních možnostech a praktikách, na neuspokojivost četných pokusů o zobecňující uchopení (či přímo systematizaci) adaptační problematiky (pokusů dočasné a zúžené platnosti a mizivé použitelnosti), si autorka v úvodu stanoví cíle své práce, a to na základě dlouhodobého zájmu a nutkání pokusit se o vlastní (současně i teorií a praxí poučený) nástin možných přístupů k transformaci literárního díla. S tím, že adaptační proces nahlédneme jako kreativní akt širokých možností, jako akt, který může přinést obohacení jak pro recepci literatury, tak pro inovaci filmového narativu.

Vztah literatury a filmu nahlíží předkládaná práce především jako dialog dvou rovnocenných partnerů, dialog, který je umožněn zejména jejich narativním potenciálem a který tak může přinést i cenné výsledky.

Výše zmíněný cíl a záměr autorka v dalších výkladech dále modifikuje a aktualizuje, nejspíš proto, aby pro přemíru teoretických zdrojů, témat, problémů, kategorií, principů, pojmů apod. neztratila zcela základní směr svého výkladu. Ona přemíra pak nastává hlavně tím, že se Markéta Jindřichová pokusila o prezentaci množiny odborných studií. Jde tu o různé, i podceňující, náhledy na filmové adaptování jako takové, o modely, které se pokoušejí o typologické

třídění a vyjasňování přístupů. Zaznamenávají se rovněž posuny v chápání adaptačního procesu apod.

Z díla Umberta Eca čerpá autorka například hledisko komunikační a kontextové a s ním související teorii modelového autora a modelového čtenáře. Komunikační hledisko pak rozšiřuje o Chatmanův model implikovaného autora a implikovaného čtenáře, tedy model, s nímž bude sama, právě tak jako s interpretační otevřeností kreativních transformací, posléze pracovat.

Ceníme si sice stručnost „exkurzu do minulosti“, v jehož rámci se zmiňují pouze dílčí aspekty, klíčová témata, jejich přínos i „slepé uličky“. Avšak zde i v následujících výkladech, formulovaných se zřejmou vědoucností, autorka poněkud přeceňuje svého implikovaného čtenáře (včetně školitelky), u kterého sotva může předpokládat takovou míru teoretického zasvěcení, jakou ona sama absolvovala.

S vědomím, že respekt k teoriím je nezbytný, neboť napomůže k uchopení adaptačního procesu, poukazuje Markéta také na jejich nedostatečnost, a tudíž na potřebu přesáhnou zobecňování: „prozkoumat metody, jaké adaptacím slouží, a propojit teorii s tvůrčí praxí“. Dále – poskytnout volnost při vytváření adaptací pochopených jako autonomní umělecká díla a jako taková se nabízející k nedogmatickému analytickému prozkoumání a vyhodnocení, což sama virtuózně předvádí v závěrečné a nejcennější části své doktorské práce. Tím vším vlastně usiluje o překonání skepse vůči pokusům o mediální transpozici literárního textu (jinak řečeno - paušálního podceňování filmu a jeho vinění z parazitování na literatuře a jejího deformování). Rehabilitovat adaptaci pochopitelně není možno bez prokázání jejích kreativních, komunikativních, aktualizacních, interpretačních apod. možností.

Ke konkrétním analýzám směřují výrazněji podkapitoly postihující ty aspekty adaptačních postupů a strategií, které se vyznačují podstatnou relevancí pro zkoumání a vyhodnocování transformačních aktů jako takových – ať už jde o transpozici, analogii či komentář (viz Geoffrey Wagner, *The Novel and the Cinema*, 1975) nebo kupříkladu mimesis, metamorfosis či pouhou inspiraci apod. Z oněch zmíněných aspektů adaptačních postupů pak autorka preferuje (primárně zohledňuje) přenos dílčích prvků narativu, tvůrčí i významový dialog vedený s

textem předlohy a zčásti též kontext, ve kterém filmové dílo vzniklo nebo který tematizuje.

Pro postižení adaptačních strategií v rámci analýz konkrétních filmových děl (Apokalypsa, Racek Jonathan Livingston, Tristram Shandy: Ptákovina a bejkárna) si autorka připravuje „půdu“ (nástroje) tam, kde pojednává narativní možnosti práce s obrazem a zvukem (například při vyjadřování atmosféry či psychického a emočního stavu postavy) a kde proklamuje až nadšenecky pozitivní mínění, že možnosti, jak ztvárnit slovo, popis či dialog obrazem, jsou „nedozírné“, a kde současně prokazuje své filmologické vzdělání.

Jako jednu z nejčastějších adaptačních strategií objasňuje práce „specifický přístup k textu“ – tedy, chápu-li to dobře – přístup interpretační, výběrový, dotvářející. Také přístup šířeji kulturní, který díky časoprostorové transformaci odhaluje nový významový potenciál literárního díla náležejícího minulosti.

Od věrnostního kritéria osvobozuje také zkoumání takového audiovizuálního díla, které vzniklo na základě pouhé inspirovanosti literární předlohou. A to tehdy, když použijeme tak zvanou kontextovou analýzu, která se zaměřuje na dialogický vztah, a vznik filmu pak pokládá za komunikační událost, jež může přispět i k novému vnímání literárního (textového) impulsu.

Na konkrétní filmová díla uplatnila Markéta Jindřichová v závěrečné, dle mého mínění nejpůsobivější části práce, reciproční analýzu, analýzu a komparaci obou narativních struktur, kdy jisté vzájemné překrytí umožňuje zkoumat a odhadnout, co a jak se v rámci adaptačního procesu odehrálo. Jinak řečeno, zaměřuje se na společné znaky obou narativů a jejich proměnu při transponování příběhu, právě tak jako na vizuální ztvárňování a významové analogie. Adaptační strategie Coppoly, Winterbottona a Bartleta vyznačující se velkým kreativním i významovým potenciálem jsou podrobeny velice pronikavé a nápadité analýze a interpretaci. Vzdor množině i zcela překvapivých odhalení, která kvitujeme s potěšením, dostává se čtenáři také shrnutí, jež danou jedinečnou strategii učiní zřejmou a nabídne ji jako jeden z možných adaptačních nástrojů pro tvůrčí dílnu, v níž dochází k tvořivému dialogu filmařských vizí s literární tradicí i současností.

Disertační práci Markéty Jindřichové doporučuji k obhajobě s přesvědčením o její odborné úrovni a inspirativnosti.

Doc. Marie Mravcová, katedra scenáristiky, FAMU

V Praze dne 1. dubna 2019

Mravcová

